

FINLANDIYA TAJRIBASI ASOSIDA O'ZBEKISTONNING MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIDA FOYDALANILGAN DIDAKTIK O'YINLAR

O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti
Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti
Boshlang'ich ta'lim kafedrası
v.v. b. dots., Phd **N. Xujamkulova**

ANNOTATSIYA. Maqolada Finlandiya maktabgacha ta'lim tizimi dunyoda eng samarali tizimlardan biri hisoblanishi, Finlandiya tajribasi asosida O'zbekistonning maktabgacha ta'lim tizimida foydalanilgan didaktik o'yinlar ularga ijodiy va mustaqil fikrlashni rivojlantirish imkoniyatlarini yaratish usullari haqida fikrlar mavjud.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim tizimi, Finlandiya, o'yin, tarbiyachi.

O'zbekistonning maktabgacha ta'lim tizimiga Finlandiya tajribasini joriy etish haqida fikr yuritish juda dolzarb va istiqbolli mavzu hisoblanadi. Finlandiya ta'lim tizimi dunyodagi eng samarali va innovatsion tizimlardan biri sifatida tan olingan. Ushbu tajribani O'zbekistonda qo'llash mamlakatda ta'lim sifatini oshirishga xizmat qilishi mumkin. Quyida Finlandiya tajribasining asosiy jihatlari va ular O'zbekiston maktabgacha ta'lim tizimida qanday joriy etilishi mumkinligi muhokama qilinadi:

Finlandiyada har bir bolaning individual ehtiyojlariga e'tibor beriladi. Bolalarning rivojlanish darajasini baholash va ularning qobiliyatlarini rivojlantirish uchun maxsus dasturlar ishlab chiqiladi. O'zbekiston maktabgacha ta'limida bolalar nutqini rivojlantirish uchun nutqiy o'yinlar o'tkazildi. Bolalar nutqini rivojlantirishga qaratilgan mashg'ulotlar ularning muloqot qobiliyatlarini shakllantirish va so'z boyligini oshirishda muhimdir. Quyida turli yosh guruhlariga mos keladigan foydali mashg'ulotlar misollari keltiramiz:

1. Nutqiy o'yinlar

"Nima bu?" o'yini

- bolaga rasmlar yoki o'yinchoqlar ko'rsatib, "Bu nima?" deb so'rang.
- bola javob beradi va ob'ektning rangini, shaklini yoki vazifasini tavsiflaydi.
- Masalan: "Bu nima? - Bu olma. Rangi qizil va u mazali."

"Xotiraviy so'zlar" o'yini

Bir so'zni aytasiz (masalan, "kitob"), bola unga bog'liq boshqa bir so'zni aytadi (masalan, "kutubxona"). O'yin zanjiri uzoq davom etsa, bolalar so'z birikmalari tuzishni o'rganadi

2. She'r va qo'shiqlarni yodlash

Bolalar uchun qisqa va qiziqarli she'rlarni o'qib berish, so'ng ularni birgalikda yod olish. Masalan: "Qo'lni yuvib ovqat yeyman, har doim sog'lom bo'laman." Musiqa bilan birga she'rlar va qo'shiqlarni ijro etish bolalar nutqini ritm va intonatsiya bilan boyitadi.

3. Hikoya aytish va davom ettirish

"Hikoya yaratamiz" mashg'uloti

Bir hikoyani boshlang, masalan: "Bir kuni o'rmonda kichkina quyoncha yashar edi..." Bola hikoyani davom ettiradi. Bu faoliyat tasavvur va so'z boyligini rivojlantiradi.

Rasmlardan hikoya qilish

Turli rasmlar yoki suratlar ko'rsatib, bolaga ularning haqida gapirishni so'rang. Savollar bilan yordam bering: "Bu rasmda kim bor? U nima qilyapti?"

4. So'z birikmalarini kengaytirish

"Qo'shib gapir" o'yini

Bolaga bir nechta so'z bering (masalan: "qush", "uchmoq"). Bola ularni bog'lab gap tuzadi: "Qush uchyapti". Keyinchalik so'zlarni ko'paytirib gaplarni murakkablashtirish mumkin.

5. Rolli o'yinlar

Do'kon yoki shifokor o'yini

Rolli o'yinlar orqali bolalar muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Masalan, biri sotuvchi bo‘ladi, boshqasi esa xaridor. "Bu nechanchi? – Bu ming so‘m." kabi dialoglar yordamida bolalar nutqini boyitish mumkin.

6. Artikulyatsion mashqlar

Bolaning talaffuzini yaxshilash uchun maxsus mashqlar:

Og‘iz ochish va yopish: "Katta och og‘zingni – katta ajdarhoday".

Tilda aylantirish: Tilni yuqoriga va pastga harakatlantirish.

Shovqinli tovushlar chiqarish: "Sh-sh-sh" (shamol tovushi), "Z-z-z" (ari tovushi).

7. Nutqiy labirintlar

Bolaga bir masalni ko‘rsatib, so‘zlar yordamida uni hal qilishni so‘rang.

Masalan: "To‘rtta hayvon bor: mushuk, it, quyon, baliq. Qaysi biri suvda yashaydi?" Bu nutq bilan birga mantiqni ham rivojlantiradi.

8. Ertakni qayta so‘zlab berish

Bolaga oddiy ertak o‘qib bering (masalan, "Uchta to‘ng‘izcha").

Keyin undan nima eslaganini so‘rang va o‘z so‘zlari bilan hikoyani aytib berishga undang.

9. Birgalikda rasmlar chizish va tavsiflash

Biror bir rasm chizib, boladan bu rasmni so‘z bilan tasvirlashni so‘rang.

Masalan: "Bu quyosh. U sariq va dumaloq." Keyin bola o‘zi rasm chizib, uni tasvirlab beradi.

Bu mashg‘ulotlar bolaning so‘z boyligini kengaytirish, tovushlarni to‘g‘ri talaffuz qilish va o‘z fikrini ifodalash qobiliyatlarini shakllantiradi. Nutq rivojlanish mashg‘ulotlarini bolalarning qiziqishlariga moslashtirish juda muhimdir. Maktabgacha ta‘lim samaradorligiga erishish uchun bolalarning savodxonligini rivojlantirish juda muhim. Bolalarni savodga o‘rgatuvchi mashg‘ulotlar ularning yoshiga mos ravishda qiziqarli, oson tushunarli va ijodiy tarzda tashkil etilishi kerak. Savod o‘rganish bolalarning harflarni tanishi, so‘zlarni o‘qishi va yozishni o‘zlashtirishni o‘z ichiga oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Timoti Uoker. Finlyandiya ta'lim mo'jizasi. Toshkent: Global Books, 2023. 272 bet.
2. Samandarova Adolat. O'zbekiston-Finlandiya pedagogik hamkorligi. Journal of Modern Scientific Research, 2023 yil.
3. Nazarova Sevara. Finlandiya maktabgacha ta'lim tizimining o'ziga xosliklari. International Journal of Education, 2024 yil.
4. Pasi Sahlberg. Finn Lessons: What Can the World Learn from Educational Change in Finland? New York: Teachers College Press, 2015.
5. OECD. Education Policy Outlook: Finland. OECD Publishing, 2018.
6. Hancock, L. Why Are Finland's Schools Successful? Smithsonian Magazine, 2011.
7. Finnish National Agency for Education. National Core Curriculum for Early Childhood Education. Helsinki, 2016.
8. Timothy Walker. Teach Like Finland: 33 Simple Strategies for Joyful Classrooms. W. W. Norton & Company, 2017.
9. Walker, T. maktabgacha Teach Like Finland: 33 Simple Strategies for Joyful Classrooms maktabgacha.
10. Niemi, H., Toom, A., & Kallioniemi, A. maktabgacha Miracle of Education: The Principles and Practices of Teaching and Learning in Finnish Schools maktabgacha.
11. Hargreaves, A., & Shirley, D. maktabgacha The Fourth Way: The Inspiring Future for Educational Change maktabgacha.